

ارزشیابی برنامه مدون آموزش مداوم پزشکان عمومی شهر شیراز

مرضیه معطري^۱، دکتر محمد سلامي^۱، دکتر فربidon عزيزي^۲، دکتر محمدرضا پنجه شاهين^۱

- ۱- عضو هيات علمي دانشگاه علوم پزشکي شيراز
۲- استاد، دانشگاه علوم پزشکي شهيد بهشتی

چکیده

سابقه و هدف: برنامه‌های آموزش مداوم يكى از رايچرین روشهاي روزآمد نمودن پزشکان است اما اثر بخشی اين برنامه‌ها همواره چالش مهمی برای پژوهشگران و دست‌اندرکاران ارائه اين برنامه‌ها بوده است. لذا در اين پژوهش تأثیر شرکت در برنامه مدون آموزش مداوم مورد بررسی قرار گرفت.

مواد و روش‌ها: كليه پزشکان عمومي که داوطلب شرکت در برنامه مدون بودند به طور تصادفي به دو گروه تجربى و شاهد تقسيم شدند. از گروه تجربى در پايان برنامه و از گروه شاهد در ابتداء برنامه (قبل از شرکت در برنامه) آزمون بعمل آمد. علاوه بر اين با پرسشنامه‌هاي نظرات شرکت كنندگان در مورد برنامه مورد سنجش قرار گرفت.

يافته‌ها: نتائج نشان داد که ميانگين نظرات آزمون دو گروه تجربى و شاهد پرتبه ۱۰/۷۲ و ۱۰/۰۹ بوده است. آزمون تي تفاوت اين دو گروه را معنی دار نشان نداده است. علاوه بر اين در بيشتر موارد طرح شده در پرسشنامه نظرات دو گروه به هم نزديك بوده است. در مجموع نظرات افراد در مورد رفتارهای مدرسین بسیار مثبت بود، اما نظرات شرکت كنندگان در مورد "پاسخگویی برنامه به انتظارات آنها" و نيز "سوانح برنامه در پاسخگویی به مشکلات و مسائل پزشکان" متوجه ارزیابی شده است. در مجموع پزشکان هر دو گروه از شرکت در برنامه اظهار رضابت نموده‌اند.

نتیجه‌گیری و توصیه‌ها: با توجه به مغایرت يافته‌های اين پژوهش با انتظارات معمول از برنامه‌های آموزش مداوم لزوم تکرار اين پژوهش در شرایط مطلوبتری محسوس است. روشهاي مناسبتر از جمله استفاده از روش solomon برای پژوهشهاي بعدی قابل توصيه است.

وازگان کلیدی: ارزشیابی، برنامه مدون آموزش پزشکان.

مقدمه

هنگفتی را نيز به خود اختصاص می‌دهد. شواهد نشان می‌دهد که در بيشتر موارد ارزشیابي اين برنامه‌ها تنها با روش نظرسنجي شرکت كنندگان انجام می‌شود. اين در حالی است که انجام نظرسنجي نمي‌تواند روشن كننده جنبه‌های مختلف ارزشیابي باشد(۴).

در پژوهشی که در شهر شيراز انجام شد علاوه بر نظرسنجي از روش پيش آزمون - پس آزمون استفاده شد و معلوم گردید که دانش شرکت كنندگان در پايان يك برنامه مدون نسبت به قبل از برنامه تفاوت معنی داری دارد (۶) اما به لحاظ انتقاداتی که بر روش پيش

آموزش مداوم به منظور ارائه دانش در حال گسترش، فنون جديد و جهت دهی نوين برای تمامي مراقيبن حرفه‌اي بهداشت حياتي است و مسئوليت حرفه‌اي پزشکان تداوم آموزش پزشکي را ايجاب می‌کند(۱۲). اما برای اثر بخش نمودن برنامه‌های آموزش مداوم تلاشهاي بساري مورد نياز است و مسئله کنترل و ثبيت كيفي و ضرورت ارزشیابي اين برنامه‌ها از ديرباز مورد توجه دست‌اندرکاران بوده است(۳-۵). در حال حاضر آموزش مداوم پزشکي در بيشتر مراکز عتمde دانشگاهي و خدماتي کشور ارائه مي‌گردد و هزينه‌های

روایی و پایابی اینزار سوالات امتحانی توسط استادی بر جسته دانشگاه علوم پژوهشکی شیراز طراحی شده بود. کلیه عوامل مربوط به اجرای آزمون، فضای، مکان و زمان آزمون در حد امکان مطلوب بوده است. تجانس گروه و ویژگیهای روانی آزمون شوندگان تحت کنترل ارزشیابی کننده نبوده است اما با توجه به نوشتن شماره رمز بروی برگه‌ها به جای نام و نام خانوادگی شرکت کنندگان هیچگونه اضطرابی نداشتند. برای اطمینان از پایابی از یک آزمون واحد (شامل ۷۶ سؤال چهار گزینه‌ای) برای دو گروه استفاده شد و تصحیح برگه‌های امتحانی توسط دو نفر بطور جداگانه انجام شد تا از هر گونه اشتباہ در تصحیح و نمره‌گذاری پیشگیری شود. فرم نظرسنجی مورد استفاده در این پژوهش که قبل روایی و پایابی آن مورد تأیید قرار گرفته بود(۸)، مجلداً پس از ترجمه از نظر روایی و پایابی مورد بررسی قرار گرفت و پس از کسب اطمینان مورد استفاده قرار داده شد. برای تجزیه و تحلیل نمرات بدست آمده از دو گروه از آزمون تی برای گروههای مستقل استفاده شد. موارد موجود در پرسشنامه که بر اساس مقیاس لیکرت از یک تا شش درجه بندی شده بود در سه طبقه مخالف، متوسط و موافق مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

پژوهشکان شرکت کننده در این پژوهش ۶۸ نفر بوده‌اند که در دو گروه شاهد و مورد (بترتیب ۴۵ و ۲۳ نفر) در برنامه مدون آموزش مداوم پژوهشکی شرکت کرده‌اند. تعداد قابل توجهی از افراد گروه مورد به دلایل نامعلومی (شاید هم‌زمان بودن برنامه با ماه مبارک رمضان) موفق به شرکت در برنامه نشدند و لذا گروه مورد این پژوهش ۲۳ نفر بود. از گروه شاهد نیز تنها ۴۰ نفر موفق به شرکت در آزمون شدند. لذا سطح دانش شرکت کنندگان گروه شاهد بر اساس اطلاعات بدست آمده از این ۴۰ نفر مورد بررسی قرار گرفته است. سطح دانش شرکت کنندگان بر اساس نمرات آنها از آزمون طرح شده تعیین گردیده است. بر این اساس میانگین نمرات گروه شاهد ۱۰/۰۹ و میانگین نمرات گروه مورد ۱۰/۷۲ می‌باشد (نمرات آزمون در مقیاس ۲۰ محاسبه گردید، لذا میانگین نمرات نیز در مقیاس ۲۰ ارائه شده است). آزمون تی برای گروههای مستقل این تفاوت را معنی‌دار نشان نداده است. یافته‌های بدست آمده از نظرسنجی شرکت کنندگان در مورد ۴ متغیر مورد نظر در دو گروه مورد و شاهد به هم شباهت زیادی داشته است لذا از ارائه جداول مربوط به این متغیرها

آزمون-پس آزمون وارد است (۷) پژوهش حاضر با طرح کنترل تصادفی تدوین یافت تا تأثیر یکی از برنامه‌های آموزش مداوم بر افزایش دانش پژوهشکان عمومی در شهر شیراز مورد ارزیابی قرار گیرد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش یک مطالعه تجربی است که در آن متغیرهای سطح دانش، دست‌یابی به اهداف برنامه، دست‌یابی به اهداف شرکت کنندگان، رفتارهای مدرسین و میزان رضایت از برنامه مورد سنجش قرار گرفته است. این مطالعه بر روی ۶۸ پژوهشک عمومی شرکت کننده در دو برنامه مدون یکسان از سری برنامه‌های آموزش مداوم پژوهشکی انجام شده است.^۱

ابتدا مجوز انجام پژوهش اخذ و از مدرسین درخواست گردید تا هر کدام مناسب با اهداف سخنرانی خود ۴ سؤال چهار گزینه‌ای را طرح و در اختیار پژوهشگر قرار دهند. پژوهشکان شرکت کننده در پژوهش نیز به طور تصادفی به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند. از گروه کنترل در آغاز برنامه و از گروه آزمایش در پایان برنامه آزمون بعمل آمد. به لحاظ مسائل اخلاقی و محروم‌ماندن هویت پژوهشکان کارتهای شماره‌داری تهیه و هر کدام از آنها در یک پاکت قرار داده شدند. سپس هر کدام از پژوهشکان یکی از پاکهای محتوی کارت را انتخاب و شماره آن را بعنوان شماره هویت خود منظور نمودند. از آنان خواسته شد تا روی برگه‌های آزمون و فرم ارزشیابی شماره کارت انتخابی خود را بنویستند. پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش حاوی سوالات اختصاصی برای سنجش هر کدام از چهار متغیر "رفتارهای مدرسین"، "دست‌یابی به اهداف یادگیرنده"، "دست‌یابی به اهداف برنامه" و "رضایت از برنامه" بود. کلیه پژوهشکان شرکت کننده در پژوهش در انتهای برنامه آموزشی به پرسشنامه مزبور پاسخ دادند.

^۱ چون امکان اجرای دو برنامه برای این دو گروه بطور همزمان وجود نداشت و نیز با توجه به این که تقسیم شرکت کنندگان یک برنامه به دو بخش مورده و شاهد موجب مبادله اطلاعات مربوطه به پیش آزمون درکل می‌شد و بر اعتبار نتایج تأثیر می‌گذاشت، لذا گروه مورد سه ماهه ۳ ماه در برنامه شرکت نمودند. پژوهشگر به منظور کسب اطلاعات از عدم شرکت گروه مورد در برنامه‌های آموزشی شرکت نموده‌اند. باشگاه نشان داد که غالباً شرکت کنندگان در قل در چه برنامه‌هایی تهیه کرد و از آنان خواست تا تعیین کنند در طی سه ماه هیچ برنامه‌ای آموزشی شرکت نکرند و تنها تعداد معدودی در تکنگره بین‌المللی «طب سریالی» شرکت کرده‌اند و چون مضمون کنگره با محتوای ارائه شده در برنامه مدون تفاوت چشمگیری داشت این اطمنان را بوجود آورد که شرکت در آن برنامه تأثیری بر سطح دانش داشت آمده از شرکت در برنامه مدون در گروه مورد نداشته است.

مسئله دور از انتظار نبوده است چرا که در تدریس برنامه‌های آموزش مدام از اساتید برجسته و صاحب‌نظر دانشگاه استفاده می‌شود.

خودداری شده و در بخش بحث به نکات برجسته حاصل از این یافته‌ها اشاره شده است.

بحث

متغیر دستیابی به اهداف خود بیشتر افراد در هر دو گروه اهداف برنامه را متناسب با اهداف خود تشخیص داده‌اند اما پزشکان هر دو گروه، موضوع "برنامه توانست به انتظارات من پاسخ دهد" را متوسط ارزشیابی کردند. در این خصوص مسئله ضعف برنامه در پاسخگویی به انتظارات پزشکان قابل تعمق است. این در حالی است که اهداف برنامه آموزش مدام را که شامل مهارت‌های مورد نیاز پزشکان است بایستی متناسب با نواص علمی مهارتی پزشکان در برنامه ارائه شود (۱۴). بر اساس پژوهش انجام شده در سال ۱۳۷۷ نیز عدمه‌ترین نارضایتی شرکت کنندگان در برنامه‌های آموزش مدام، عدم همخوانی نیازهای شغلی افراد و مشکلات بالینی پزشکان با موضوعات مطرح شده در برنامه‌های آموزش مدام بوده است (۱۵).

متغیر دستیابی به اهداف برنامه مقایسه نظرات پزشکان عمومی شرکت کننده در برنامه مدون نسبت به موارد مربوط به "دستیابی به هدف برنامه" در دو گروه نشان می‌دهد که پزشکان گروه مورد " واضح بودن اهداف برنامه را در آغاز برنامه" ضعیفتر از گروه شاهد ارزشیابی کردند. چنین بنظر می‌رسد که انجام پیش آزمون برای گروه شاهد موجب روشن شدن اهداف آموزشی برنامه برای آنان شده باشد. اما بهر حال نظرات شرکت کنندگان در مورد توانایی برنامه "در پاسخگویی به مشکلات و مسائل پزشکان که در کار با آن رویرو هستند" نشانگر ضعف برنامه در این موارد است. در پژوهش دیگری معلوم شده است که در غالب موارد بین نیازهای جامعه (که پزشکان مجبور به پاسخگویی به آن هستند) و اوقات صرف شده جهت آموزش مدام همخوانی وجود ندارد (۱۶).

متغیر رضایت از برنامه پزشکان مورد مطالعه در این پژوهش علیرغم نواقص موجود در ارائه برنامه‌های آموزش مدام (از جمله استفاده از روش‌های سنتی در آموزش) رضایتمدی خود را از برنامه ابراز نموده‌اند و اگرچه بر اساس نتایج این پژوهش، شرکت آنان در برنامه آموزش مدام افزایش دانش آنها را بدنبال نداشته است، اما رضایتمدی آنان از برنامه نقطه قوتی برای ارائه کنندگان برنامه‌های آموزش مدام

هدف از انجام این مطالعه تجربی ارزشیابی برنامه مدون از سری برنامه‌های آموزش مدارم جهت پزشکان عمومی با استفاده از طرح انتخاب تصادفی بود، لذا یافته‌های بدست آمده از این طرح در ارتباط با متغیرهای مورد نظر در پژوهش مورد تحلیل قرار گرفته است. با توجه به عدم تفاوت معنی‌دار بین میانگین نمرات بدست آمده از دو گروه معلوم گردید که شرکت در برنامه آموزش مدون موجب افزایش دانش شرکت کنندگان گروه مورد نسبت به گروه شاهد نشده است. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های دیگری که در آن سطح دانش پزشکان با روش پیش آزمون - پس آزمون مورد ارزشیابی قرار گرفته است، مغایر است (۱۰، ۱۱). چنین بنظر می‌رسد که در طرح‌های ارزشیابی با روش پیش آزمون - پس آزمون برگزاری امتحان در آغاز برنامه موجب روشن شدن اهداف آموزشی برنامه می‌شود و لذا موجب بهره‌گیری شرکت کنندگان از محتوای آموزشی در طول برنامه می‌شود اگر چه انجام پیش آزمون ممکن است در افزایش نمرات پس آزمون شرکت کنندگان تأثیر داشته باشد اما این بهبود هدف برنامه‌های آموزش مدام است و در جهت دستیابی به اهداف، استفاده از هر گونه راهبرد مؤثر قابل توصیه است. میانگین و دامنه نمرات پزشکان در آزمون که بازتابی از سطح دانش پزشکان است قابل تعمق است. با توجه به میانگینها (۱۰/۰۹ و ۱۰/۷۲) و دامنه نمرات (۷۰/۵-۱۴/۳۳) چنین بنظر می‌رسد که سطح دانش پزشکان شرکت کننده در این پژوهش در وضعیت چندان مطلوبی نمی‌باشد. امید می‌رود که تعمق بر این مسئله مورد توجه دست اندکاران تمدید گواهی پزشکان قرار گیرد. نتایج برخی پژوهش‌های دیگر نشان دهنده تأثیر آموزش مدام بر تغییر رفتار پزشکان (۱۱)، افزایش اعتماد بنفس (۱۲) و بهبود مهارت‌های بالینی (۱۳) بوده است و اگرچه پژوهش حاضر افزایش دانش پزشکان عمومی را در نتیجه شرکت در یک برنامه مدون مورد تأیید قرار نداده است اما یافته‌های حاصل از نظرسنجی روشن کننده نکات قابل توجهی در زمینه چهار متغیر دیگر مورد سنجش در این پژوهش می‌باشد.

متغیر رفتارهای مدرسین

پزشکان شرکت کننده در هر دو گروه مورد و شاهد نسبت به کیفیت خوب رفتارهای مدرسین در طول برنامه توافق داشته‌اند و این

در مجموع تکرار پژوهش‌های مشابه در شرایطی که امکان اجرای دو برنامه یکسان به طور همزمان وجود داشته باشد و نیز استفاده از متداول‌ترین قابل قبول تر توصیه می‌شود.

محسوب می‌شود زیرا احساس رضایتمندی می‌تواند در نتیجه ایجاد انگیزه، ایجاد اعتماد بنفس و تحکیم دانش زمینه‌ای در طول برنامه بوجود آید.

REFERENCES

- Schneider JK, Connelly LM, Martin A. Psychometric evaluation of the program evaluation instrument. *J Continuing Education* 1996; 27(5): 224-7.
- Sampayo F. Continuing medical education, a call and a challenge. *Acta Med Port* 1990; 3(6): 357-9.
- Salti IS. Continuing medical education. *Med Educ* 1995; 29(supple): 97-9.
- Stossel U, Hofmann F, Reschaver G, Michaelism M. Evaluation results of a continuing education symposium. *Arzti Fortbild* 1996; 90(2): 163-70.
- OllenschalagerG, Klein Lange MZ. The success of medical continuing education methods of evaluation possibilities. Limits and future developments. *Arzti Fortbild* 1997; 90(8): 753-7.
- معطري م، يادگاري د، حسيني ج، سلامي م. ارزشیابی برنامه مدون آموزش مداوم پزشکان عمومی شهر شیراز، بهمن ماه ۷۷. پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۳۷۷.
- Holzemer, William L. Evaluation methods in continuing education. *J Continuing Education Nursing* 1988; 19(4): 148-57.
- Herker R, Hinshaw AS. A program evaluation instrument. *J Nursing Staff Development* 1990; 6: 121-6.
- Machensy Amiti ME, Fendrich M, Libby S, Goldenberg D, Grossman J. Assessment of knowledge gained in proactive training for post vention. *Suicide Life Threat Behav* 1996; 26(2): 161-7.
- Szony G, Millard RJ. Controlled trial evaluation of a general practitioner education package on inconsistency, use of a mailed questionnaire. *Br J Urol* 1994; 73(6): 615-20.
- White CW, Albanese MA, Brow DP, Caplan RM. The effectiveness of continuing medical education in changing the behavior of physicians caring for patients with acute myocardial infarction: A controlled randomized trial. *Ann Intern Med* 1985; 2(5): 680-92.
- Mcleod RD, Nash A, Chary M. Evaluative palliative care education. *Eur J Cancer Care* 1994; 3(4): 163-8.
- Hoeni B, Maree D, Caudy M, Kantor G. An intensive course for general practitioners in a university hospital for oncology. *Bull Cancer* 1994; 8(2): 141-4.
- معطري م، عزيزى ف. آموزش مداوم پزشکي. مجله پژوهش در پزشکی ۱۳۷۷؛ سال ۲۲، شماره ۱.
- حسيني جليل، اصلاني اعظم. تطبیق برنامه‌های آموزش مداوم جامعه پزشکی با نیازهای بهداشتی جامعه. پژوهش در علوم پزشکی ۱۳۷۷؛ سال سوم، پیوست ۱، صفحات ۴۳ تا ۳۱.
- حسيني جليل، اصلاني اعظم. وضعیت آموزش مداوم جامعه پزشکی در ایران. پژوهش در علوم پزشکی ۱۳۷۷؛ سال سوم، پیوست ۱، صفحات ۴۷ تا ۴۴.